

Prof. Ona Voverienė. LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠIMTMEČIO DIDIEJI.

Tautotyriminkas istorikas dr. Kazimieras Račkauskas

„Tas, kuris tikisi iš istorijos teisingumo, reikalauja daugiau, negu ji ketina duoti: dažnai ji suteikia paprastam, vidutiniam žmogui žygdarbio šlovę ir nemirtingumą, nublokšdama pačius geriausius, narsiausius Ir išmintingiausius į nežinomybės tamsą.

Cveigas

Ta rašytojo Cveigo mintis beveik visada iškyla iš atminties, kai matau įvairiausių apdovanojimų iškilmes arba skaitau straipsnius apie juos. Neretai pamatai ar išgirsti, kad apdovanojami visuomenei visiškai nežinomi, nematomi, neregėti, negirdėti, kartais netgi nusikaltimus padarę žmonės. O tikrieji kūrėjai, daugiausiai nuveikę ir plačiai žinomi kultūros žmonės, taip ir lieka „nežinomybės tamsoje“. Ypač tai būdinga dabartiniams laikams. Apie tai su didele širdgėla ne kartą rašiau ir kalbėjau. Tačiau mūsų nepriklausomoje Lietuvoje, ypač kultūros srityje, teisingumo ilgesio balsas, beveik visada taip ir lieka balsu tyruose... niekieno neišgirstas, nes mus valdo žmonės, daugiausia iš „grupės draugų“, kurie priėję prie galios svirtų ir... pinigų... temato tik savo draugus.

Kai išgirstu, kad bus teikiama dr. Jono Basanavičiaus arba dr. Vinco Kudirkos, ar Stasio Lozoraičio premija, visada tikiuosi, kad jos laureatu taps tautotyriminkas istorikas dr. Kazimieras Račkauskas, vienas produktyviausių kūrėjų dabartinėje mūsų kultūroje, kraštotyros ir tautotyros srityse. Deja, jau dešimtis kartų teko nusivilti, išgirdus netikėtą negirdėtą ir neregėtą „kultūros didvyrių“ pavardes, su labai retomis išimtimis tikrai tų apdovanojimų vertę. Mūsų, lyg ir teisinėje, lyg ir demokratinėje valstybėje susiformavo ir įsitvirtino naujas dėsnis, „karalienę daro jos svita“. O jeigu toje „svitoje“ nėra nei vieno iš „grupės draugų“ – tai ir nelauk, ir nesitikėk ... jokio teisingumo.

Dabartinėje Lietuvoje mažai beatrasi mokslininkų, žurnalistų, pedagogikos istorikų, mokslotyrimininkų, tautotyrimininkų, bibliotekininkų ir šiaip kultūra besidominčių žmonių, kuriems nebūtų žinomas istoriko dr. Kazimiero Račkausko vardas. Jis tariamas su didžiule pagarba jo nuveiktiems darbams ir jo paties ASMENYBEI. Patyręs kraštotyriminkas nuo 1989 metų vadovavo savanoriškai visuomeninei „Tėviškės pažinimo (dabar Tėvynės pažinimo) draugijai“, pasiaukojančiai dirbusiai tautinės kultūros – materialiosios ir dvasinės - paveldo išsaugojimo ir puoselėjimo srityje. Daugiau, negu dvidešimt metų dr. Kazimiero Račkausko leistas mėnraštis „Gimtinė“, kuriame buvo paskelbta per šeši tūkstančiai straipsnių įvairiausiai lietuvių kultūros paveldo klausimais, žadino mūsų tautiečių domėjimąsi kultūros paveldo išsaugojimu ir puoselėjimu, ugdė jaunąsias mūsų tautiečių kartas tautiškumo, pilietiškumo ir Tėvynės meilės dvasia. Ir ir visa tai be jokios mūsų nepriklausomos Lietuvos valdžios finansinės paramos – tik Linos ir Kazimiero Račkauskų šeimos rūpesčiu ir tautiečių idealistų, kaip taisyklė, pačių neturtingiausių Lietuvoje, rėmimu. Dr. Kazimierui Račkauskui, dėl jo švento pasiaukojimo ir organizacinio talento, pavyko įtraukti į Tėvynės pažinimo draugiją žymiausias mūsų Respublikos kultūros paveldo besidominčius mokslininkus – akad. Romualdą Grigą, prof. Angelę Vyšniauskaitę, prof. Vytenį Rimkų, jaunosios kartos tautotyriminkus mgr. Marių Kundrotą, rašytoją Juozą Elekšį, Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatą Benjaminą Kondratą, prof. O. Voverienę ir kitus. Nuoširdžiai tos draugijos veiklai simpatizavo Krašto apsaugos ministras Juozas Olekas. Jis dalyvavo daugelyje šios draugijos renginių. Draugijos nariai ir jos rėmėjai savo lėšomis išleido dešimtis knygų, tarp jų ir šio straipsnio autorė; „Prie tautotyros versmių...Tėvynės pažinimo draugija 20 metų“ (V.,2009); „Tautotyros etiudai“ (V., 2011) ir t.t. Dr. Kazimieras Račkauskas tapo vienu ryškiausių dabartinės Lietuvos kultūros šviesulių, o jo redaguojama „Gimtinė“ – tikru žygdarbiu, paskatinusiu šimtus tautiečių tyrinėti mūsų tautos kultūrinį paveldą, jį gaivinti ir puoselėti, žavėtis mūsų istorija ir jos mintimi, ginti savo kalbą ir savo istoriją nuo jų klastotojų, kurių, beje, Lietuvoje netrūksta net laipsniuotų, ir netgi universitetų katedrose. Dabar ši veikla tęsiama ir jos rezultatai publikuojami tęstiname leidinyje „Tautotyros metraštis“, kurio išėjo jau 7 numeriai.

Įsiminė dviejų talentingų organizatorių dr. Kazimiero Račkausko ir buvusio Tautinių mažumų departamento darbuotojo, Tėvynės pažinimo draugijos nario Alfonso Kairio organizuotas renginių ciklas „Tautiškumo žiedai“, kuriame teko ir man dalyvauti ir lankytis Lietuvos mokyklose. Mačiau su kokiu susidomėjimu ir dėkingumu mūsų komandą sutikdavo mokytojai ir moksleiviai, kurie mielai dalyvaudavo Lietuvos istorijos, kultūros istorijos ir gimtosios kalbos viktorinose, ruošdavosi joms ir ... prisimindavo, kad „... lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt!“. Manau, kad ne vienas ciklo „Tautiškumo žiedai“ renginių dalyvis po vidurinės baigimo, stodami į aukštąsias mokyklas pasirinko lietuvių kalbos ir literatūros bei Lietuvos istorijos studijas, tas renginių ciklas ne vieną jauną žmogų paakino susimąstyti apie savo Tėvynės Lietuvos ateitį ir jo paties dalyvavimą tos ateities kūrimu. Netyrinėjau, bet, manau, kad tarp tų trijų tūkstančių vaikų ir mergaičių - dabartinės Lietuvos tikrų didvyrių, - kurie atsiliėpė į mūsų Valstybės ir Tautos Prezidentės Dalios Grybauskaitės prašymą stoti į Lietuvos kariuomenę savanoriais ir ginti savo Tėvynę nuo imperialistinės Rusijos „žaliųjų žmogeliukų“, užpuolusių Ukrainą ir iki šiol žudančių jos vaikus, galinčių savo agresiją pakartoti ir Lietuvoje. Tie trys tūkstančiai Lietuvos vaikų atėjo ne tik ginti savo Tėvynės nuo agresijos, bet ir atiduoti savo gyvybes kovose, jeigu prireiks.

Kazimieras Račkauskas gimė 1935 m. spalio 21 d. Bekštonių kaime Kaišiadorių rajone. 1953-1959 metais mokėsi Kauno ir Klaipėdos pedagoginėse mokyklose. 1953 ir 1956 m. dirbo bibliotekininku Papanarių (Kaišiadorių raj.) ir Čižiūnų bibliotekose. 1954-1956 metais tarnavo sovietinėje kariuomenėje; 1956-1960 m. dirbo mokytoju Aukštadvario (Trakų rajonas) ir Piliuonos (Kauno rajonas) mokyklose; 1960-1966 metais studijavo Vilniaus universitete istoriją, studijuodamas dirbo Kauno istorijos muziejaus mokslinio bendradarbio pareigose; 1971-1990 m. – Paminklų apsaugos ir kraštotyros darugijos pirmininko pavaduotojas, pirmininkas, prieš tai – šios draugijos Kauno skyriaus pirmininkas. 1987 m. apgynė istorijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Kraštotyros sąjūdis tarybų Lietuvoje 1961-1980 metais“. Tais pačiais metais disertacijos pagrindu išleido monografiją „Kraštotyros sąjūdis Lietuvoje“ (V., 1987); parašė knygas: „Visuomeninė paminklų apsauga“ (1975); „Marijona Čilvinaitė“ (1980 m. parengė ir išleido jos darbų ir literatūros apie ją bibliografinę rodyklę); (1980); „Paminklai ir šeima“ (1986); „Arklio muziejus“ (1987); „Paminklotyros pradmenys“ (1990); „Mano gimtinė“ (2002); monografijas „Bekštonys“ (2009); „Tautotyros savanorių darbai (TPD 1989-2009 m. kronika)“ (2009) 2009) „Papanarių šviesos židinys“ (2010); „Tautos atminties sargybiniai (apie Tada Daugirdą ir jo pasekėjus) (2012); „Čižiūnų židinio šviesa“ (2014); „Europoje su savo kraičiu“ (V., 2015) „Gegužinio marti (Elenos Mažeikienės 75 m. biografinis portretas“ (2015) „Laisvės kovų dalyvė Izabelė Skliutaitė Navarackienė“ (2015) ir t.t. – iš viso 40 autorinių knygų ir brošiūrų. Sudarė ir redagavo apie 100 kraštotyrininkų ir tautotyrytininkų knygų ir brošiūrų periodinėje spaudoje paskelbė per 2 000 straipsnių apie lietuvių kultūrinio paveldo paminklus ir jų kūrėjus. Parengė apie 20 kultūros paveldo rinkimo edukacinių projektų, tarp jų : „Lietuvos etnografiniai kraštai“ (1994-2018); „Nepriklausomybės kovų savanoriai“ (1997-1998); „Lietuvos pedagogų kultūros paveldas“ (1998-2019) ir t.t.

Dr. Kazimieras Račkauskas nuo 1963 metų – Lietuvos žurnalistų sąjungos narys; Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos ir Lietuvos kaimo rašytojų sąjungos narys; Tėvynės pažinimo draugijos garbės pirmininkas; „Gimtinės“ leidyklos vadovas (nuo 1990). Tėvynės pažinimo draugijos paramos fondo vadovas (nuo 1993 m.).

1975 m. Kazimierui Račkauskui buvo suteiktas Nusipelnusio kultūros ir švietimo darbuotojo garbės vardas; išrinktas Lietuvos žurnalistų draugijos garbės nariu; jam suteiktas valstybės meno kūrėjo statusas; 2016 m. pasirodė žurnalisto Jono Laurinavičiaus, ilgamečio laikraščio „Kaišiadorių aidai“ redaktoriaus Jono Laurinavičiaus sudaryta monografija „Pradalgės. Kultūros istoriko, žurnalisto, leidėjo, visuomenės veikėjo dr. Kazio Račkausko sukurti ženklai“ (K., 2016 – 232 p.) Jam skirtas ir jau minėto poeto ir rašytojo Jono Laurinavičiaus eilėraštis:

*Atsigręži atgal – toksai netrumpas kelias,
Jau nueitas, jau praeity, jau vakar.
O tam vingriam kely vis spindi laukas žalias,
Namų langai – kaip ir vaikystėje, kaip tąkart.
O tam kely mamos nerimastingas žvilgsnis,
Šventadienio giesmė. Baltai nudžiugęs sodas.
Ir šulinio vėsa. Ir lėtas tėvo žingsnis.
Ir paukščių čiulbesys. Ir brolio, sesių godos
O tam kely – tu išdalinęs meilę, gėrį,
Kuriuos buvai pasėmęs čia, gimtinės kloniuos
Ar kas nūnai vaiskiau tavoj krūtinėj žėri,
Negu Papanarių kalvos, Žiezmaras, Bekštonys?*

Tirpsta, tik labai lėtai, ant palangės sukrautas knygų, laukiančių tarpininkavimo tarp jų ir skaitytojų, kalnelis. Tarp jų ir poeto-rašytojo Jono Laurinavičiaus sudaryta knyga „Pradalgės“ (K., 2016) apie Tėviškės pažinimo draugijos pirmininką dr. Kazį Račkauską, savanorį visuomenininką. Lietuvos Respublikos šimtmečio didžiąją Asmenybę, daugiau negu dvidešimt savo gyvenimo metų, paskyrusią Tautos gyvybės išsaugojimui ir gynimui nuo žvarbių ir klastingų globalizmo vėjų, naikinančių mūsų didžiąsias tautos vertybes – šeimą, tautą, tautiškumą, tautinę kultūrą, besibraunančių į mūsų švenčiausią vertybę – mūsų gimtąją kalbą. Knyga įdomi ir moksliniu požiūriu – savo novatoriškumu. Jeigu iki šiol monografijai apie kūrėją – menininką ar mokslininką – tekdavo aukoti – 3-5 metus, tai šioje knygoje beveik tas pats rezultatas pasiektas – per labai trumpą laiką: tautotyrytininko, istorikos dr. Kazimiero Račkausko jubiliejus buvo paminėtas 2015 m. lapkričio 8 d., o knygą jau turėjome 2016 metų vasarą. Knygoje panaudotos jos herojų jubiliejinių metų publikacijos, paskelbtos apie jo gyvenimą, kūrybą ir visuomeninę veiklą jo jubiliejiniiais metais, papildytos pranešimų jubiliejiniame renginyje mintimis apie jo veiklą ir Asmenybę. Tėvynės pažinimo ilgametė narė, rašytoja Birutė Silevičienė savo straipsnyje „Dr. Kazio Račkausko garbingas jubiliejus ir knygos sutiktuvės“ aprašo aplinką, kurioje buvo švenčiamas jubiliejus. Jos svarbiausiu akcentu buvo jubilieato parengta tai šventei dviejų dalių 962 puslapių apimties knyga „Europoje su savo kraičiu“ (V., 2015), kurioje buvo pateikti svarbiausi jubilieato straipsniai, publikuoti „Gimtinėje“ ir kitoje viešojoje Respublikos spaudoje, dr. K. Račkausko kūrybos gausia paroda, jubilieatu skirtas Vilniaus karininkų ramovės folkloro ansamblio „Vilnelė“ muzikinis pasveikinimas, pasidžiaugta, kad šį gražų renginį vedė LRT laidų vedėja etnologė Gražina Kadžytė, supažindinama su jubiliejuje kalbėjusių jubilieato

kolegų ir draugų pranešimų ir sveikinimų turiniu, iš kurių išryškėjo jubilieato kūrybos pagrindiniai rezultatai ir idėjos ; visapusiškai buvo atskleista kūrėjo Asmenybe.

Kraštotyriminkė iš Žemaitijos Apolonija Girdžiūnienė savo straipsnyje, atspausdintame knygoje pasidžiaugė, kad knygoje „Europoje su savo kraičiu“, išleistoje 200 egz. tiražu, K.Račkauskas daug dėmesio skiria Žemaitijos kraštotyriminkams poetei Birutei Lengvenienei, Eleonorai Ravickienei, Jadvygai Čekavičiūtei, Janinai Uginčienei, Julijai Kiškienei. Elenai ir Kazimierui Adomavičiams, Julijai ir Konstantinui Bružams iš Žemaičių Kalvarijos, sediškiui istorikui Povilui Švėrebiui ir kitiems, gražiai vertina jų kraštotyriminius ir tautotyriminius atliktus ir publikuotus darbus. (Apolonija Girdžiūnienė. Daktaro Kazio Račkausko knygos „Europoje su savo kraičiu“ sutiktuvės // Pradalgės. – K., 2013, p.29-35).

Tėvynės pažinimo draugijos Druskininkų skyriaus vadovė Alvyra Grėbliūnienė, savo straipsnyje, atspausdintame knygoje, dr. Kazimierą Račkauską vadina „gyva nenutrūkstančia ir vis augančia istorinio proceso dalimi“ ir pasakoja kaip istorikas, atvykęs į Vieciūnų pagrindinę mokyklą ją „užkrėtė“ tautotyros paveldo rinkimu ir išsaugojimu savame krašte“ (Alvyra Grėbliūnienė. Atriedėjo Kazio Račkausko kūrybos karietaitė // Pradalgės. – P. 36-39). Straipsnio autorė jame akcentuoja ypatingą tautotyriminko dėmesį jo kūryboje Lietuvos pedagoginiam paveldui. Ir ją K. Račkauskas paskatino rinkti istorinę medžiagą, rašyti apie savo mokytojus. Straipsnio autorė K. Račkausko jubiliejaus proga Jam skyrė akrostichą, kuriame ji žavisi jo surinktais „ryškiausiais istorijos blyksniais“, „tautyros dvasia „ jo kūryboje, „mokyklos atminties savastimi“

*Atgimusiai Lietuvai paveldo žiedus supynėt,
Čižiūnai nušvito mokyklos brendimo šviesa.
Kraštotyros turtas iš protėvių skrynios iškeltas,
Apsčiai, tarsi Motinos duona, dalintas kartoms,
Uoliausiai sudėtas į mokslinio darbo foliantus, -
Su meile išsaugoti dvasiniai lobiai tautos.
Kūrėjus globojat ir žadinat širdis liepsnoti,
Aušra palydėti ir žiburiu šviesti kitiems,
Sėkmingos kelionės tautyros pilkapių klodais! (Ten pat, p. 40)*

Žurnalistas Julius Norkevičius knygoje prabilo apie tautotyriminko dr. K.Račkausko Asmenybę, vieną jos rečiausių ir patraukliausių bruožų, apibūdintą paprastai ir įtaigiai: „Džiugina Jūsų sugebėjimas prisijaukinti žmones. Vėliau jaučiatės atsakingas už kiekvieną prisijaukintąjį... Kitaip ir negali būti, kai , pagal estų rašytoją Juhaną Smulį, labai žemas Jūsų skausmo slenkstis – sielojate dėl kiekvieno, ramybės neduoda giminaičių, bičiulių, prijaukintųjų rūpesčiai, nesėkmės. Ir stengiatės kiekvienam padėti, pagelbėti“ (Julius Norkevičius. Didžiai godotinas Tėvynės pažinimo draugijos garbės pirmininke, humanitarinių mokslų daktare Kazy Račkauskai // Pradalgės. – V., 2016. – P. 43).

Tautotyriminko dr. K. Račkausko Asmenybei charakterizuoti skirti ir prof. O. Voverienės žodžiai knygoje: „Dr. Kazimieras Račkauskas – veikli, stipri Asmenybė. Visada stebino jo geranoriškumas ir pastangos padėti žmogui, suteikti jam džiaugsmą, ištiesiant ranką kūryboje ir įamžinant jos rezultatus. Kai buvo įsteigta Lietuvoje tautotyriminko Tado Daugirdo premija, visų mūsų akys nukrypo į dr. Kazį Račkauską, kaip būsimą laureatą, daugiausiai nuveikusį, tiriant Lietuvos kultūros paveldą. Jis kategoriškai tos premijos atsisakė, tvirtindamas, kad šiuo metu svarbiausia yra kultūros paveldo sklaida, siekiant į tyrimus įtaukti kuo daugiau mokslininkų. Be to, jam, Draugijos vadovui, leistina tik ugdyti darbščius ir kūrybingus kultūros paveldo tyrinėtojus, ir to, be abejonės būtų norėjęs pats Tadas Daugirdas, doras lietuvis. Ir iš tikrųjų, vertinant mokslotyriminiais kriterijais dr. Kazimierui Račkauskui per 20 metų pavyko Draugijoje išugdyti stiprų ir kūrybingą mokslinę kultūros paveldo tyrinėtojų mokyklą, jungiančią 44 kultūros paveldo tyrinėtojus, parašiusius ir išleidusius savo tyrimus apibendrinančias knygas, kartais ir ne vieną, paskelbusius po kelias dešimtis straipsnių, kai kurie net kelis šimtus. Jo sukurtos mokslinės mokyklos ir jos rezultatyvumo galėtų pavydėti ne vienas Universiteto profesorius. Taigi turėdami Lietuvoje tokį žmogų, talentingą, kūrybingą mokslininką ir pedagogą, sutelkusį didelę grupę savanoriškais pagrindais entuziastingai dirbančių ir norinčių dirbti tautos kultūrinio paveldo tyrėjų, savais pinigėliais leidžiančių knygas, kad tik Tautos kultūrinio paveldo aruodas pilnėtų, tokio žmogaus dabartinėje Lietuvoje nematome, negirdime ir nevertiname. Deja, nematyti žmogaus – jau tampa moraline norma... nepriklausomoje Lietuvoje. Dėl to tenka tik liūdnei apgailėstauti. (Ona Voverienė. Ad multos annos! „// Pradalgės. – K., 2016. – P.21-22).

Pedagogikos mokslininkas dr. Antanas Balašaitis knygoje įvairiapusiškai ir išsamiai apžvelgė Tėvynės pažinimo istoriją nuo jos ištakų iki jos iniciatoriaus, įkūrėjo ir ilgamečio vadovo dr Kazimiero Račkausko garbingo jubiliejaus (Dr. Antanas Balašaitis. Europoje su paveldo kraičiu. Nuo kraštotyros iki tautyros // Pradalgės. – K., 2016. – P.44-55).

Savo sveikinime, pasakytame dr. K. Račkausko jubiliejinėje šventėje suabejojau, ir dabar tą abejonę pakartosiu: „Kažin ar daugelis Draugijos narių knygų – tarp jų ir J. Jankausienės „Pedagoginės akvarelės“

(2007), ir N. Kairiūkštytės ir A. Gudonytės „Lietuvybės kovos verpetuose“ (2009), ir mokytojo V. Steponavičiaus „Gyvenimo keliu“, ir E. Mažeikienės – „Tučiai – Žemaitijos kertelė“ (2010), ir prof. O. Voverienės „Prie tautotyros versmių“ (2009), ir S. Šimkutės „Močiutės turtai“ (2009), ir kitos – būtų išvydusios pasaulio šviesą, jeigu ne vienos geros akys... Tai jos pastebėjo, pamatė ir įžiūrėjo knygų autoriuose „deimančiukus“, paskatino veiksmui, pasiūlė sukaupti jėgas ir veiksmažodį realizuoti... Ir taip gimė knygos, skleidžiančios šviesą ir dvasingumą, lietuviško mąstymo ir pasaulio matymo lietuvių akimis savitumą... Europoje uždegančios žiburius jų skaitytojų sielose... O tos geros ir įžvalgios akys, tai ir buvo dr. K. Račkausko, gilaus mokslininko istoriko ir talentingo pedagogo, iki šiol tebeieškančio Lietuvos žemėje „deimančiukų“, ieškančio ir atrandančio; nubraukiančio nuo jų sielų nepasitikėjimo savimi drumzles ir priverčiančių juos sužibėti ir švytėti visomis savo gebėjimų saulės spektro spalvomis. Tai svarbiausia talentingo pedagogo savybė. Ne veltui sakoma, kad žymus mokslininkas nebūtinai yra didis žmogus, bet talentingas pedagogas – visuomet yra ir didis žmogus. (Voverienė Ona. Mums ir Europai – Tautos deimančiukų kraitė // Pradalgės. – K., 2016. – P.94-95).

Atleiskite šio straipsnio skaitytojais, kad dar kartą suabejosius... Kažin ar būtų pasirodęs šitas straipsnis apie gilų mokslininką, Lietuvos kultūros paveldo tyrinėtoją ir talentingą pedagogą dr. Kazimierą Račkauską, jeigu nebūtų ant mano darbo stalo atsiradusi mielo ir kūrybingo žurnalisto, rašytojo ir poeto Jono Laurinavičiaus ne tik sudaryta, bet ir išleista knyga „Pradalgės“. Ačiū Jums abiem, Lietuvos „deimančiukų medžiotojai“.

2018-01-23